



Πρόλογος

Από τα χρόνια της Τουρκοκρατίας λειτούργούσαν χάνια. Στις πόλεις συνήθως βρίσκονταν πάνω στους δρόμους εισόδου-εξόδου, αλλά υπήρχαν και σε πιο κεντρικά και αγοραία σημεία, κυρίως εκεί όπου είχαν αφετηρία οι άμαξες (όπου ήταν οι σταθμοί ή τα πρακτορεία, θα λέγαμε σήμερα).

Εκτός πόλεων ήταν σε περάσματα των δρόμων, κοντά σε γέφυρες και υπήνεμα ορεινά σημεία. Ο περιηγητής Αργύρης Φιλιππίδης, που πέρασε το 1815 από το Ζητούνι (όπως λεγόταν η Λαμία τότε) έγραψε ότι

“... αυτή η πολιτεία έχει και χάνια αρκετά, όπου κονεύουν οιπραματευτάι και διαβάται”.

Το Χάνι της Αλαμάνας, στον ποταμό Σπερχειό είναι το θέμα της εργασίας αυτής, που θα δοθεί - παρά τα περιορισμένα στοιχεία - με όσο γίνεται σύντομο τρόπο.

Η γέφυρα του Σπερχειού

Την κοιλάδα του κάμπου της Λαμίας καθόριζε πάντα ο ποταμός Σπερχειός. Το παλαιότερο όνομα του ποταμού ήταν **Ελλάδα**. Αφήνοντας τα μυθολογικά στοιχεία για τον ποταμό, στον οποίο “ο Πηλέας ήθελε να αφιερώσει την κόμη του”, θυμίζουμε ότι ακόμα και το όνομά του προέρχεται από το ρήμα **σπέρχω**, που σημαίνει κυλήω ορμητικά, με μεγάλη ορμή και βία. Οι μεγάλες ποσότητες φερτών υλικών και ο όγκος των υδάτων του, άηθαζαν συνεχώς την κοίτη του, κατέστρεφαν γέφυρες και αναχώματα, με ζημιές στις καλλιέργειες και οι προσχώσεις του επέκτειναν την κοιλάδα προς τη θάλασσα.

Στις αρχές του 19ου αι. έχουμε την πρώτη σχετική καταγραφή (το 1801) από τον Αγγλο περιηγητή Έντουαρντ Ντάνιελ Κλάρκ, που μας περιγράφει :

“... διασχίσαμε τον ποταμό Σπερχειό με τη βοήθεια μιας πέτρινης γέφυρας. Τούτη την περίοδο είχε ξεχειλίσει και πλημμυρίσει όλη τη γύρω περιοχή. Πάνω στην πέτρινη γέφυρα οι Τούρκοι είχαν εγκαταστή-

Στο 19ο αιώνα

Το Χάνι της Αλαμάνας

μέρος 1ο



Η γέφυρα του Σπερχειού (S. Pomardi, 1805)

“Ούτως καλείται ο ποταμός αυτός, Ελλάς. Δεξιά δε, πριν έλθης εις το γεφύρι, βλέπεις μια πρασινάδα, μία θέα καλή. Μα τι όφελος, όλο από δένδρα και ραγάζα. Το καλοκαίρι εδώ μέσα είναι ένας πόρος και περνούν ογνηγορώτερα οι διαβάται. Κοντά εις το γεφύρι είναι η Αλαμάνα. Χωρίον και αυτό με τριάντα σπήτια κολλήγων”.

Μέχρι το 1832-33 οι περιοχές Εμίρμπεη (Ανθήλη) και Αλαμάνα ήταν τσιφλίκια, που ανήκαν στους Μουσταφά μπέν και Ιζέτ μπέν. Μετά την απελευθέρωση από τους Τούρκους, αυτά τα δύο τσιφλίκια αγοράστηκαν από το Γεώργ. Μωραϊτή για 97.000 γρόσια. Υπάρχει κι άλλη γραπτή αναφορά, ότι το Χάνι Αλαμάνας πουλήθηκε από το Μουσταφά μπέν στο Δημολιούλια για 7.000 γρόσια. Αργότερα (από το 1842) ως ιδιοκτήτες του χωριού-τσιφλικιού Αλαμάνα, φέρονται πλέον οι Τσάληηδες.

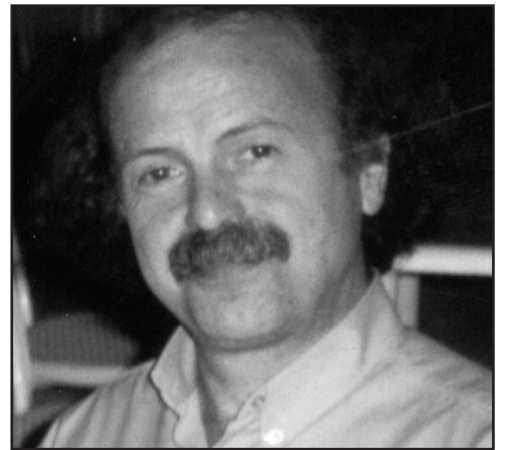
Το όνομα Αλαμάνα δεν είναι γνωστό πότε και πώς προήλθε. Ακριβώς κοντά τη γέφυρα του

Σπερχειό ή Ελλάδα, το ονομάζει με το όνομα Αλαμάνα και κατέγραψε ότι :

“... επιστέφοντας στον κυρίως δρόμο διασχίσαμε το ποτάμι Αλαμάνα, περνώντας πάνω από μια όμορφη γέφυρα, ένα μέρος της οποίας ήταν πολύ παλιό. Μία από τις αποβάθρες ήταν χτισμένη από λευκό μάρμαρο”.

Η μάχη της Αλαμάνας

Ήταν 23 Απριλίου 1821. Οι ελληνικές δυνάμεις είναι γνωστές, με τους Ιωάν. Δουβουνιώτη (με 400 άνδρες) στη γέφυρα του Γοργοποτάμου, τον Παν. Πανουργιά (με 600 άνδρες) στο χωριό Μουσταφάμπεη (σημερινή Ηράκλεια) και στη Χαλκωμάτα, τον Αθαν. Διάκο (με 500 περίπου άνδρες) στη γέφυρα της Αλαμάνας και τα Πουριά, απ’ όπου περνούσε ο δρόμος για Θερμοπύλες. Οι Καλύβας και Μπακογιάννης με λίγους άνδρες ανέλαβαν τη φύλαξη της γέφυρας, ο δε Διάκος οχυρωμένος στη Δαμάστα, έλεγχε το δρόμο.



Γράφει ο
Κωνσταντίνος Αθαν. Μπαλωμένος
Φυσικός

“Την 26 Μαρτίου 1821 ο Μεχμέτ πασάς έστειλε δια Δομοκού και Λαμίας στρατόν, όστις συμπληρείς μετά των επαναστατών απεκόμισε «μερικά κεφάλια και αυτιά», κατόπιν δε τούτου ο Μεχμέτ, επιτεθείς κατά των επαναστατών, εις δίωρον από της Λαμίας απόστασιν, εις το χωρίον Ποστάλκο² και την γέφυραν της Αλαμάνας, διεσκόρπισεν αυτούς και κατέλαβε το οχύρωμα, το οποίον κατείχον. Εκ των επαναστατών πολλοί εφονεύθησαν, οι δε λοιποί εσώθησαν ριφθέντες εις την πλησίον λίμνην. Εις την μάχην ταύτην εφονεύθησαν ο «καπετάνιος» της Λεβαδείας Κυριάκος, ως και τινες των σημανόντων πολεμιστών και παπάδων³”.

Μετά όμως τη νίκη των Ελλήνων στα Βασιλικά, στις 22 Αυγούστου του 1821, με τους γέρο-Δουβουνιώτη, Γκούρα και Πανουργιά, ο ιστορικός Δημήτρης Φωτιάδης αναφέρει ότι:

“...έπειτα από τούτο τον όλεθρο οι Τούρκοι γυρνάνε στη Λαμία κ’ είναι τόσος ο φόβος τους που χαλάνε το γεφύρι του Σπερχειού μην περάσουν οι Έλληνες και τους κυνηγήσουν”!



Η γέφυρα της Αλαμάνας και δεξιά το ομώνυμο Χάνι. (1834, λιθογραφία E. Rey)

σει ένα δερβένι, κάτι σαν φράγμα ... Φυλάσσεται από Αλθανούς, οι οποίοι εισπράττουν το φόρο από τους ταξιδιώτες, για την άδεια να περάσουν.”

Στα ανατολικά της κοιλάδας ήταν ένα (από τα πολλή) περάσματα του ποταμού από τη Λαμία προς τις Θερμοπύλες και την ανατολική Λοκρίδα. Ο όγκος των νερών που κατέστρεφε τις πετρόκτιστες γέφυρες, επέβαλε την ανακατασκευή τους. Έτσι έχουμε λιθογραφίες με διαφορετικές γέφυρες που έχουν 2 ή 3 καμάρες και διαφορετικό κτίσιμο. Υπήρχαν κι άλλα περάσματα του ποταμού (στο Λιανοκλάδι, στη Μακρακώμη και μετά), χωρίς γέφυρες, όταν ήταν λίγα τα νερά.

Το 1819, ο Γάλλος περιηγητής και ζωγράφος Λουί Ντυπρέ πέρασε το γεφύρι της Ελλάδας και μετά από δύο χιλιόμετρα έφτασε στις πηγές των Θερμοπυλών.

Οικισμός Αλαμάνα και Χάνι της Αλαμάνας

Μέχρι το 1880 περίπου, στην ομώνυμη τοποθεσία του Σπερχειού, υπήρχε οικισμός με το όνομα Αλαμάνα. Δεν υπάρχει πλέον. Ο περιηγητής Αργύρης Φιλιππίδης (το 1815) έγραψε :

ποταμού Σπερχειού ή Ελλάδα έγινε και λειτούργησε Χάνι. Αρχικά δεν υπήρξε η ονομασία Αλαμάνα. Η παλαιότερη γνωστή αναφορά για το Χάνι έγινε από τον Άγγλο περιηγητή Γουίλιαμ Γκελ, ο οποίος το 1805 έγραψε :

“Το Χάνι, το οποίο ονομάζεται “Χάνι της Ελλάδας”, βρίσκεται κοντά στη γέφυρα, η οποία διασχίζει τον ποταμό Σπερχειό, στην κοιλάδα ανάμεσα στις Θερμοπύλες και το Ζητούνι.”

Περί το 1810 επισκέφθηκε την περιοχή αυτή ο Γάλλος γιατρός του Αλή πασά και περιηγητής Φραγκίσκος Πουκεβίλ. Κι αυτός έκανε αναφορά για το Χάνι, αν και - περιέργως - δεν ανέφερε στην καταγραφή των οικισμών και την Αλαμάνα. Συγκεκριμένα έγραψε :

“... Από τη γέφυρα του Σπερχειού, όπου βρίσκεται κανείς ξεκούραση στο χάνι της Ελλάδας, η απόσταση είναι 16 χλ. ως το Ζητούνι και 3,5 χλ. ως τις πηγές των Θερμοπυλών”.

Οι διαρκείς εργασίες επισκευών στη γέφυρα φαίνονται στην αναφορά του βρετανού περιηγητή Τζων Γκαττ, ο οποίος αντί για τα ονόματα

Μπροστά στην τεράστια δύναμη του εχθρικού πεζικού και ιππικού το σώμα του Ιωάν. Δουβουνιώτη υποχώρησε. Το σώμα του Παν. Πανουργιά, μετά από αρκετή αντίσταση, κάμφθηκε και υποχώρησε, ιδίως μετά τον σοβαρό τραυματισμό του ίδιου του Πανουργιά που μαχόταν στη πρώτη γραμμή. Όμως, η αντίσταση στην Αλαμάνα, εναντίον των ανδρών του Κιοσέ Μεχμέτ, εξακολουθούσε. Βλέποντας ότι η δύναμη των μαχητών πάνω στη γέφυρα λιγόστευε, ο Διάκος έτρεξε σε βοήθεια.

Οι ηρωικοί Καλύβας και Μπακογιάννης κλείστηκαν στο γειτονικό Χάνι, για να απασχολήσουν τους εχθρούς. Οι λίγοι άνδρες του Διάκου, που απέμειναν βλέποντας ότι η παραπέρα αντίσταση δεν ωφελούσε, προσπάθησαν να τον πείσουν για να υποχωρήσουν. Αυτός όμως συνέχισε απότοπος να πολεμάει και τελικά τραυματίστηκε και συνελήφθη από πέντε Αλθανούς.

Η συνέχεια είναι γνωστή, με το μαρτυρικό θάνατο του Θανάση Διάκου, με ανασκοπισμό. Οι Καλύβας και Μπακογιάννης έπεσαν μαχόμενοι μέσα από το Χάνι. Για τη μάχη της Αλαμάνας, οι Τούρκοι ιστοριογράφοι, κάνουν συνοπτική αναφορά. Για σύγκριση δίνεται απόσπασμα του Αχμέτ Δζεβνέτ¹, που έγραψε:

Έτσι, το Χάνι της Αλαμάνας είχε την ιστορική συμμετοχή του στην ομώνυμη μάχη. Ίσως ο Οδυσσέας Ανδρούτσος στη Γραβιά, αφού πληροφορήθηκε τα γεγονότα, να συνέλαβε την ιδέα της οχύρωσης στο αντίστοιχο Χάνι της Γραβιάς, όπου εκδικήθηκε τους Τούρκους.

ΣΥΝΕΧΙΖΕΤΑΙ

¹ Νικηφόρου Μοσχοπούλου : “Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασέως κατά τους Τούρκους ιστοριογράφους, εν αντιπαραβολή και προς τους Έλληνες ιστορικούς”, σελ. 163 – 164, Αθήναι 1960, Ανασταλτική Έκδοσις, 2003.

² Το χωριό Ποστάλκο μας είναι άγνωστο, πιθανά δε με τη τουρκική ονομασία Ποστάλκο, να χαρακτηρίζεται ο οικισμός στη γέφυρα της Αλαμάνας, όπου υπήρχαν το Χάνι της Αλαμάνας ή Χάνι του Ελλάδά, υδρόμυλοι, υπηρεσία Ταχυδρομείου και σταθμός Χωροφυλακής μεταγενέστερα.

³ Οι παπάδες, τους οποίους αναφέρει ο Δζεβνέτ, είναι ο επίσκοπος Σαλώνων Ησαΐας και ο ήρωας Αθανάσιος Διάκος.





Το Χάνι της Αλαμάνας μέχρι το τέλος του 19ου αι.

Για το ίδιο το Χάνι οι πληροφορίες είναι ελάχιστες. Στη διάρκεια του απελευθερωτικού αγώνα συνέχισε τη λειτουργία του. Το 1836 το αναφέρει ο ξένος περιηγητής Χέρμαν Πίκλερ Μισκάου, γράφοντας :

*"... μετά την πηγαία της Οίτης, διασχίσ-
με ένα τούρκικο γεφυράκι πάνω από τον
- αρκετά - αξιόλογο ποταμό Σπερχειό, ε-
κεί όπου βρίσκεται το Χάνι της Ελλάδας."*

Η ιδιοκτησία περιήλθε στην οικογένεια Τσάλη και στα μέσα του 19ου αι., πρέπει να το πούλησαν στο Δημολιούλια. Όπως όλα τα Χάνια είχε περιτείχισι με εσωτερική αυλή για τα ζώα, με στάβλο. Το κτίσμα ήταν δίπατο, με ανώγειο για κοιτώνες (και κατοικία του χανιτζή).

Αντίστοιχο δείγμα εσωτερικού υπάρχει από το Χάνι της Ντερνίτσας (σημερινό Τιθρώνιο), που ακολουθεί.

Το 1858, ξέρουμε ότι το Χάνι της Αλαμάνας είχε περιέλθει στην ιδιοκτησία των Δήμου Λιούλια (συνταγματάρχη) και Δήμου παπα-Βασιλείου⁴ (1800-1878), κατοίκων Λαμίας. Το έτος αυτό (1858) το

*"εις την γέφυραν της Αλαμάνας κείμενον
ξενοδοχείον",*

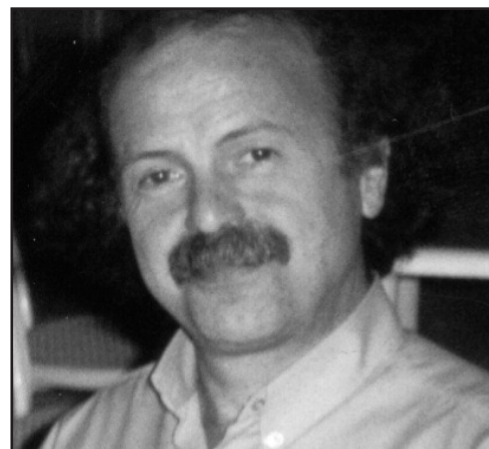
ενοικιάστηκε⁵ για μια 5ετία (1858-1863) στους Γεώργιο Μπρόφα, ράπτη, κάτοικο Λαμίας και Αθανάσιο Μπούκη, κρεοπώλη, κάτοικο Αθηνών.

Στο 19ο αιώνα

Το Χάνι της Αλαμάνας μέρος 2ο



Χάνι της Ντερνίτσας (Maillart, σκίτσο Belle)



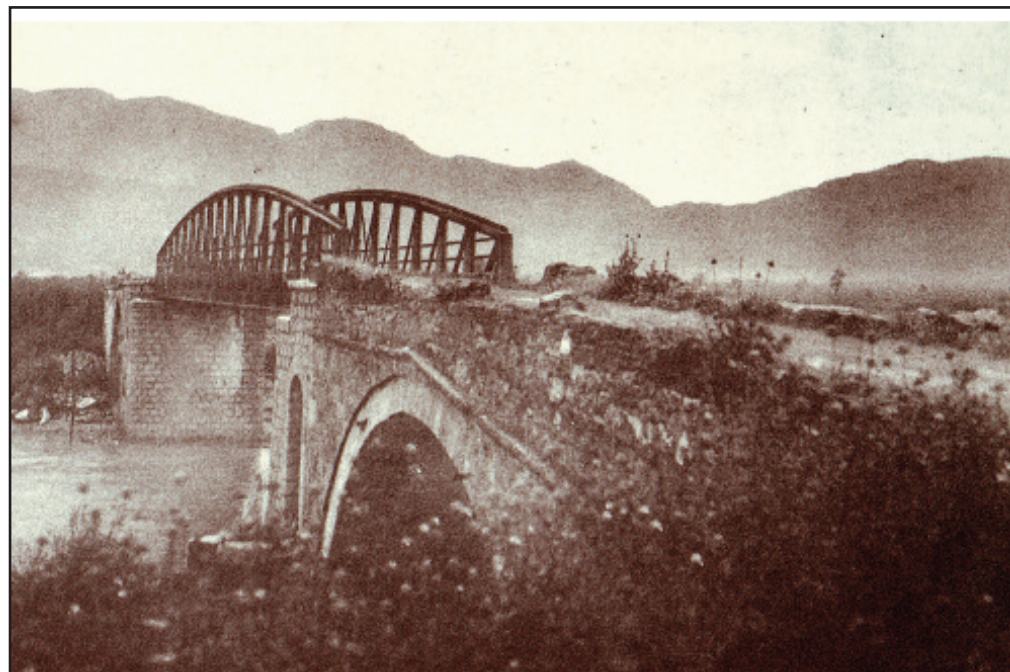
Γράφει ο
Κωνσταντίνος Αθαν. Μπαλωμένος
Φυσικός

Βιβλιογραφία-Αναφορές

- Ιωάννου Ε. Μακρή : *"Το Χάνι της Αλαμάνας, στα μέσα του 19ου αι."*, περ. ΦΘΙΩΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ, σ.103-107, Λαμία.
- Ιωάννου Ε. Μακρή : *"Το ιδιοκτησιακό καθεστώς των χωριών της Επαρχίας Ζητούνιου"*, σ. 27-35, περ. ΦΘΙΩΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ, 1998, Λαμία.
- Δαβανέλλης-Σταυρόπουλος, *"Λαμία, Με τη γραφίδα των περιηγητών (1159-1940)"*, εκδ.



Καταλησμός Βαυαρών στρατιωτών στο Σπερχειό.
Δίπλα η γέφυρα και το Χάνι (L. Köllnberger, 1834)



Η γέφυρα της Αλαμάνας (αρχές του 20ού αι.)

νών. Περιλάμβανε το ξενοδοχείο, με εργαστήριο, έπιπλα, αχυρώνα και τους περίξ αγρούς.

Την περίοδο πριν και στην αρχή της ενοικίασης, στο ξενοδοχείο στάθμευε απόσπασμα στρατιωτών. Γι' αυτό ζητήθηκε να γίνει έκπτωση στο ενοίκιο κατά 20 δρχ. το μήνα, μέχρι να φύγει το απόσπασμα.

Η λειτουργία του Χανιού επιβεβαιώνεται και από μαρτυρία του Γάλλου περιηγητή Ανρί Μπελ (Belle), το 1874, που προτίμησε να παραμείνει στη Λαμία όταν άκουσε την πρόταση :

*"να φύγουμε αμέσως και να διανυκτε-
ρεύσουμε σε κάποιο χάνι στις Θερμοπύ-
λεις, μέσα στους βάλτους και στα κουνού-
πια ..."*

Οι συνεχείς ετήσιες πλημμύρες του ποταμού Σπερχειού, τελικά γκρέμισαν το μεσαίο τμήμα της γέφυρας στα μέσα της δεκαετίας 1890-1900. Όπως κατέγραψε ο Αμερικανός περιηγητής Ρούφους Μπιάμ Ρίτσαρντσον, του διήλθε την Ελλάδα την περίοδο 1891-1903 :

*"... Η Λαμία ήταν ο προορισμός μας, αλ-
λά η γέφυρα του Σπερχειού είχε παρα-
συρθεί πριν από δύο χρόνια και δεν είχε
αντικατασταθεί. Μόλις φτάσαμε στο Σπερ-
χειό, κανείς πορθμέας δεν βρισκόταν εκεί.
Ένας Έλληνας μας πρότεινε να γυρίσουμε
πίσω σε ένα χωριό που λέγεται Μοσχο-
χώρι... Η καταστροφή της γέφυρας είχε
στερήσει το βασικό μοναδικό δρόμο από
τη Θεσσαλία στο νότο ..."*

Η επισκευή της γέφυρας καθυστέρησε κάποια



Προτομή Αθ. Διάκου
(Αλαμάνα, 1930)

χρόνια, κάτι συνηθισμένο στα έργα των κυβερνήτων στην Ελλάδα, που είχε από το 1894 χρεοκοπήσει και ήταν κάτω από Διεθνή Οικονομικό Έλεγχο. Από το 1908 άρχισε τη λειτουργία η σιδηροδρομική γραμμή. Έτσι το Χάνι της

Αλαμάνας έχασε το οικονομικό πλεονέκτημα της θέσης και τελικά πρέπει να έκλεισε.

Επίλογος

Στις 23 Απριλίου 1930, η Λαμία τίμησε τον αγώνα των Ελλήνων στην Αλαμάνα, με μαρμαρίνη προτομή του Αθαν. Διάκου, δίπλα στη γέφυρα. Τα επόμενα χρόνια, έγινε ευθυγράμμιση της κοίτης του Σπερχειού και επίσης έγινε νέα γέφυρα, σε άλλη θέση.

Η χάραξη του αυτοκινητοδρόμου στα μεταπολεμικά χρόνια, απέκλεισε την πρόσβαση των επισκεπτών στο πραγματικό σημείο της μάχης, όπου ήταν η παλιά γέφυρα. Ακόμα και νεότερο μνημείο κοντά στη θέση της νέας γέφυρας (ψηφιδωτό έργο της Έλλης Βοϊθα) είναι αποκλεισμένο για τον επισκέπτη.

Αποτελεί παλιά σκέψη μου, η ανακατασκευή της πετρόκτιστης γέφυρας της Αλαμάνας, στην παλιά ιστορική θέση, όπως ήταν το 1821, και επίσης κοντά εκεί την κατασκευή του ομώνυμου Χανιού, με δυνατότητα εύκολης πρόσβασης, για ανάδειξη του ιστορικού χώρου και γεγονότος (στα πλαίσια των 200 χρόνων από το '21). Να αποτελέσει χώρο ενημέρωσης για τους μαθητές/τριες των σχολείων, όπως και τουριστών, ένα είδος ιστορικού πάρκου. Να αποτελέσει προορισμό για τους επισκέπτες του τόπου. Έτσι θα υλοποιηθούν οι μεγαλόστομες διακηρύξεις για το ιστορικό τρίγωνο "Θερμοπύλες-Αλαμάνα-Γοργοπόταμος".

ΤΕΛΟΣ

ΟΙΩΝΟΣ, 2005), Λαμία.

- Κωνσταντίνου Αθ. Μπαλωμένου : *"Η Λαμία ελεύθερη από τους Τούρκους"*, στην εφ. ΗΜΕΡΑ, φ. 870, σ. 8, 9-4-2013, Λαμία.
- Συμβόλαιο αριθ. 9010/1858, του συμβολαιογράφου Λαμίας Αλεξ. Χατζίσκου.
- Δαβανέλλης Νικ. : *"ΛΑΜΙΑ, το χρονικό μιας πόλης"*, 1994, Αθήνα.
- Νικηφόρου Μοσκοπούλου : *"Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης κατά τους Τούρκους ιστοριογράφοι, εν αντιπαράθεση και προς τους Έλληνες ιστορικούς"*, σελ. 163 - 164, Αθήνα 1960, Ανασταστική Έκδοση, 2003.
- Κωνσταντίνου Αθ. Μπαλωμένου : *"Από τα χάνια στα ξενοδοχεία, στην προπολεμική Λαμία"*, εφ. ΛΑΜΙΑΚΟΣ ΤΥΠΟΣ, σε συνέχειες από το φ. 20999-21002, σελ. 6, από τις 9-12 Δεκ. 2015, Λαμία.
- Κωνσταντίνου Αθ. Μπαλωμένου : *"Ένα ποτάμι θυμίζει τις υπηρεσιακές ολιγωρίες"*, εφ. "ΗΜΕΡΑ", φ. 1301, σελ. 8, 4-2-2015, Λαμία και εφ. "ΛΑΜΙΑΚΟΣ ΤΥΠΟΣ", φ. 20793, σελ. 7, 4-2-2015, Λαμία.

⁴ Ο Δήμος Παπαβασιλείου διετέλεσε διορισμένος δήμαρχος Λαμίας την περίοδο 1857-64 (σε 2 θητείες) και ως αιρετός δήμαρχος τη διετία 1864-66.

⁵ Συμβόλαιο αριθ. 9010/1858, του συμβολαιογράφου Λαμίας Αλεξ. Χατζίσκου.